

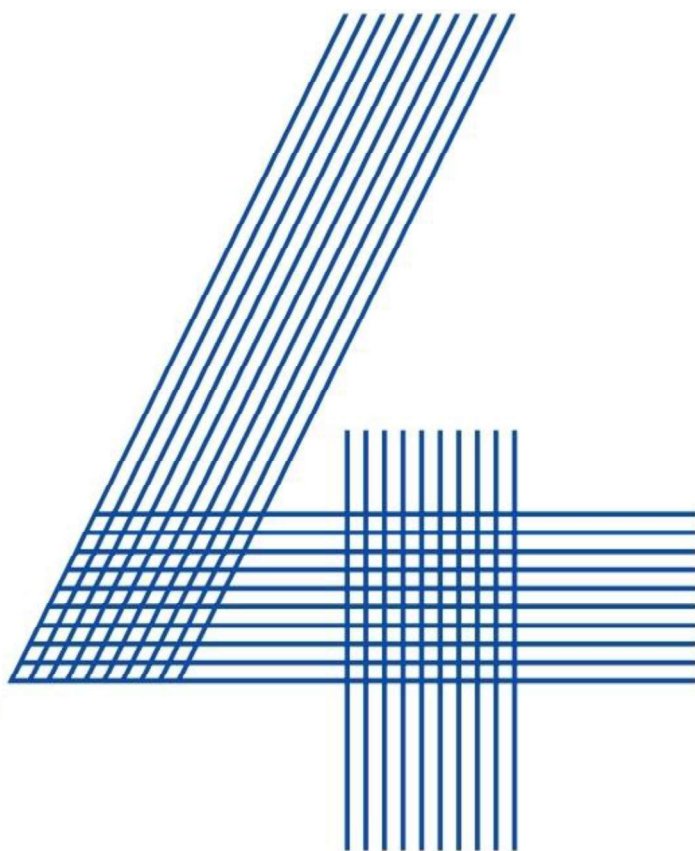
CUMIEIRA

Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega

Departamento de Filoloxía Galega e Latina

Vol. 4 - 2019

Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

Universidade de Vigo

Departamento de
Filoloxía Galega e Latina

CUMIEIRA

*Cadernos de investigación
da nova Filoloxía Galega*

Vol. 4 – 2019

Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

Departamento de Filoloxía Galega e Latina

UNIVERSIDADE DE VIGO

Cumieira : Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega. Vol. 4 / Xosé A. Fernández Salgado (ed.). -- Vigo: Universidade de Vigo, Departamento de Filoloxía Galega e Latina, 2019

172 p.; 24 cm

D.L. VG 550-2019

ISBN 978-84-8158-822-4

1. Filoloxía Galega. I. Fernández Salgado, Xosé Antonio, ed. lit. II. Universidade de Vigo, Departamento de Filoloxía Galega e Latina, ed.

© Departamento de Filoloxía Galega e Latina (Universidade de Vigo)

© Javier Benavides da Vila, Lorena Puga Areal, Manuel Vilaboa Cebreiro, Brais Rodríguez Rodríguez, Raquel Vázquez Vázquez, Sonia Sobral Vázquez

© Das fotografías Xosé Suárez, Virxilio Viéitez e Cristina García Rodero, ou sucesores

© Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

Revisión científica do volume 4:

Benigno Fernández Salgado (UVigo), Ana Iglesias Álvarez (UVigo), Xosé Soto Andión (UVigo), Alexandre Rodríguez Guerra (UVigo) e Xosé A. Fernández Salgado (UVigo)

Maquetación: Xosé A. Fernández Salgado

Deseño da portada: Tania Sueiro (Área de Imaxe da Universidade de Vigo)

Edición:

Departamento de Filoloxía Galega e Latina da Universidade de Vigo
Facultade de Filoloxía e Tradución
Campus das Lagoas-Marcosende - 36310 Vigo

Impresión: Tórculo Comunicación Gráfica, S.A.

Dep. Legal: VG 550-2019

ISBN: 978-84-8158-822-4

CUMIEIRA. Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega aparece recollida na base de datos DIALNET, en BILEGA, no *Catálogo Italiano dei Periodici* ACNP (Università di Bologna), en *Linguistic Bibliography* e Brillonline de BRILL.

Índice / Index

- 9** Limiar /
 Introduction
- 11** JAVIER BENAVIDES DA VILA
 O tratamento das linguas na Educación Primaria dunha comunidade
 bilingüe. O caso galego /
 Handling languages at primary school level in a bilingual community.
 The situation in Galicia
- 35** LORENA PUGA AREAL
 O *teísmo* en tres parroquias de Tui: situación e percepción
 entre os seus falantes /
 Study about the use of the atonic personal pronoun te in three
 Tui parishes: situation and perception among ist speakers
- 61** MANUEL VILABOA CEBREIRO
 A inestabilidade das consoantes oclusivas velares tras nasal
 na fala de Pazos de Borbén /
 The instability of velar occlusive consonants after nasal consonants
 in the dialect of the Galician speakers of Pazos de Borbén
- 87** BRAIS RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ
 A técnica *matchet-guise* e o seu uso na Educación Primaria para detectar
 actitudes lingüísticas /
 The matched-guise and its use for detecting linguistic attitudes
 in Primary Education

- 113** RAQUEL VÁZQUEZ VÁZQUEZ
Ver e mirar: unha aproximación ó discurso fotográfico
en Galicia /
*Watching and seeing: an approximation to photographic
discourse in Galicia*
- 139** SONIA SOBRAL VÁZQUEZ
Tipoloxía oracional e pronomes persoais na tradución ó romanés
d' *Os outros feirantes*. Estudo contrastivo /
*Sentence typology in the use of personal pronouns of Os outros feirantes
Romanian translation. A contrastive study*
- 167** Autoras e autores de *Cumieira*, vol. 4 /
Cumieira's authors
- 169** Normas para o envío de orixinais /
Manuscript submissions guidelines. Information for authors

O TEÍSMO EN TRES PARROQUIAS DE TUI: SITUACIÓN E PERCEPCIÓN ENTRE OS SEUS FALANTES

Study about the use of the atonic personal pronoun te in three Tui parishes: situation and perception among its speakers

Lorena Puga Areal

Universidade de Vigo

lorepuga41195@gmail.com

Resumo: Este traballo estuda o fenómeno dialectal do *teísmo* en Tui (Pontevedra), concretamente nas tres parroquias máis suroccidentais do concello. Logo de caracterizar o trazo morfosintáctico do *teísmo* como a ausencia na segunda persoa pronominal da forma átona *che* e polo emprego da forma *te* en función de complemento indirecto ademais da súa función habitual, procédese á descrición e análise dos resultados obtidos da enquisa aplicada a falantes das parroquias tudenses de Areas, Malvas e Pexegueiro. Confirmamos a existencia de *teísmo* en Tui e indagamos sobre a percepción dos falantes sobre este trazo.

Palabras chave: Dialectoloxía, *teísmo*, lingua galega, Tui.

Abstract: This research studies the dialectal phenomenon of *teísmo* in Tui (Pontevedra), specifically in the three most south western parishes of the council. The study characterizes the morphological trait of *teísmo* as the absence of the atonic form *che* and by the functional use of *te* both as an Indirect and Direct Complement. Subsequently, this paper describes and analyses the results obtained from a questionnaire completed by speakers from the parishes of Areas, Malvas and Pexegueiro. It is confirmed that *teísmo* exists in Tui and some considerations are made relating to the perception of speakers on this trait.

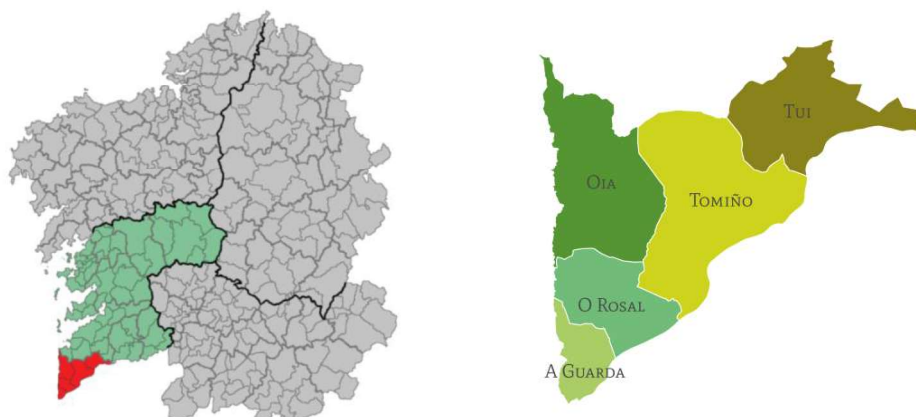
Keywords: Dialectology, atonic personal pronoun *te*, Galician language, Tui.

1. Introducción

Este traballo é unha aproximación ao estudo do fenómeno dialectal do *teísmo* en tres parroquias do concello de Tui¹. A elección deste tema veu dada polo meu crecente interese por cuestións relacionadas coa variación dialectal e mais coa sintaxe da lingua galega e, especificamente, por todo o relacionado co modo peculiar de falar da zona do Val Miñor onde me criei, tanto fronte a outras variedades de galego veciñas —como as do Baixo Miño—, coma tamén fronte á variedade do galego estándar, que é a que estudei no colexio e no instituto.

A decisión de elixir o concello de Tui, e en concreto as súas parroquias de Areas, Pexegueiro e Malvas, débese a que conforman unha zona límite entre a teísta do concello de Tomiño e as outras parroquias de Tui, que xa fan distinción sintáctica entre *che* e *te* na segunda persoa pronominal átona. Ademais, á parroquia de Areas úneme unha proximidade física e sentimental, pois dela procede a miña familia materna, o que cremos que facilita en varios aspectos o estudo.

O concello de Tui localízase no sur de Pontevedra, conta aproximadamente cunha poboación de 18.700 habitantes e forma parte da comarca do Baixo Miño xunto aos concellos da Guarda, Oia, O Rosal e Tomiño.

Mapas 1 e 2: Localización e composición da comarca do Baixo Miño (Pontevedra).

Fonte: <<https://es.wikipedia.org>>e <baixomiño.com>, respectivamente.

¹ Gustaríame agradecerlles a todos os informantes de Areas, Malvas e Pexegueiro a súa colaboración e axuda desinteresada neste estudo —sobre todo a Rafael Areal Martínez, que hoxe xa non se atopa entre nós—; sen eles non sería posible realizalo. Anteriormente, este foi o meu Traballo de Fin de Grao, polo que tamén quero amosarlle o meu agradecemento ao seu director, Xosé A. Fernández Salgado, polo seu apoio e dedicación.

O concello de Tui linda cos de Gondomar, O Porriño, Salceda de Caselas, Salvaterra de Miño, Tomiño e co portugués de Valença, xa na outra beira do Miño. Nos Mapas 1 e 2 poden verse a localización e a conformación da comarca do Baixo Miño. Por outra banda, o concello de Tui confórmano doce parroquias: Areas, Baldráns, Caldelas, Guillarei, Malvas, Paramos, Pazos de Reis, Pexegueiro, Randufe, Rebordáns, Ribadelouro e Tui (véxase logo o Mapa 5)

Debido á súa situación xeográfica periférica, verbo do lingüístico, a zona do sur de Pontevedra ofrece varias particularidades dialectais. Unha das principais, como xa se adiantou, é a existencia de teísmo, cuxa isoglosa precisamente divide o concello de Tui. Outros trazos singulares destas falas son tamén, seguindo a Fernández Rei (1990: 124-126), a pronuncia como pechada de *é* tónico aberto do galego estándar, en palabras como *pé*, *muller*, *queres* ou *café*; o alomorfo pronominal de acusativo /o, a, os, as/ tras forma verbal rematada en ditongo como *partiuo*, *deixouo*, en lugar de /no, na, nos, nas/, *partiuno*, *deixouno*, que é o propio do galego común; ou pronuncias esporádicas velarizadas como [ŋ] en formas verbais rematadas en nasal e seguidas dos pronomes átonos de acusativo, do tipo *colléronho*, *fanho*, que conviven ao lado de *collérono*, *fano*, as preferidas no galego estándar.

Fernández Rei (*ibíd.*) aínda particulariza estas falas do sur de Pontevedra con outros trazos dialectais, como a abertura antietimolóxica de *o* tónico trabado por nasal, como en *canción* e *melón*; o mantemento de *u*, coma en portugués, en palabras como *cuatro* e *guardar*, fronte ás estándares *catro* e *gardar*; formas como *gado*, *mollo*, sen a nasal etimolóxica, fronte a *gando* e *monllo* propias doutros dialectos galegos; o paradigma «C» de deícticos (*este*, *esta*, *isto*) e tamén o «D» (*este*, *èsta* e *isto*); o pronome persoal tónico de segunda persoa de suxeito *tu*, convivindo coa estándar *ti*; as formas verbais de primeira persoa en ditongo, *hei*, *sei*, fronte ás veciñas nasalizadas como *hen*, *sen*; a terminación verbal en *-ste* (ou *-stes*) na segunda persoa do presente de indicativo, *cantaste*, fronte á estándar *cantaches*, e *-stes* (*-steis*) para a quinta, *cantastes* ou *cantasteis* (gal. estándar. *cantastes*); verbo *oír* e *ouvir*; as formas dos verbos *ter* e *vir* na segunda persoa como *tes* e *ves*, con *e* pechado, fronte a *teis* e *veis*, o propio das zonas limítrofes; o radical *trux-* no tema de perfecto de *traer* (*truxen*), fronte ao estándar *troux-*; ou a terminación *-ndes* ou *-is* na quinta persoa en formas como *cantandes* ou *cantais* (gal. estándar. *cantades*).

No apartado 2 que segue, facemos unha descrición do sistema pronominal átono da segunda persoa do galego, tomando como referencia o proposto como estándar, e describimos a variación dialectal que se produce nel, para no apartado 3 centrarnos xa no fenómeno do teísmo. O 4 dedicámolo ós obxectivos, no 5 explicamos a metodoloxía usada e, seguidamente, no 6 comentamos algúns dos resultados obtidos. Nun anexo final achégase o modelo de enquisa aplicado.

2. O sistema pronominal átono do galego na P2

As gramáticas actuais do galego (Freixeiro Mato 2000: 122; Álvarez e Xove 2002: 535) recollen a existencia de dous pronomes clíticos para expresarmos as funcións de CD (complemento directo) e CI (complemento indirecto) na 2ª persoa do singular (P2). Por un lado, o CD maniféstase mediante o pronome átono *te* (*A ti non te vin*), mentres que para o CI emprégase a forma *che* (*Déronche un libro*).

Este sistema que diferencia un pronome de acusativo *te* doutro de dativo *che* aplícase na meirande parte de Galicia e coincide co proposto para o galego estándar (NOMIG 2003: 89). Neste punto, o galego diferénciase dos estándares veciños actuais, portugués e castelán, xa que eles só posúen un único clítico *te* para as dúas funcións de CD e CI:

	Dativo	Acusativo	Reflexivo
Galego	che	te	
Portugués e castelán	te		

Táboa 1: Sistema pronominal átono da P2 en galego, portugués e castelán.

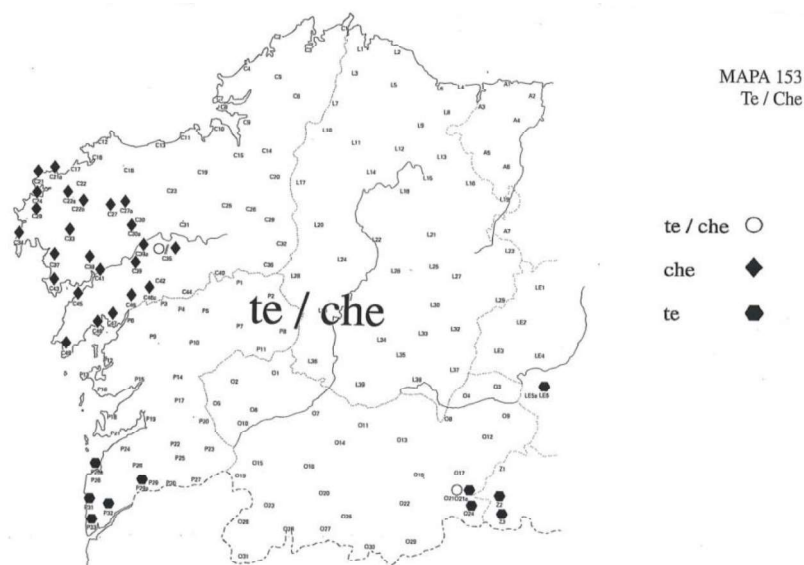
A orixe das formas *te* e *che* é moi diferente. Desde o punto de vista histórico, sabemos que *te* procede da forma pronominal latina TIBI, mentres que é máis difícil de establecer con certeza a procedencia do innovador *che*. Seguindo a Varela Barreiro (1997: 323-324) e Ferreiro (1999: 244-245), todo parece indicar que a orixe da forma *che* parte da palatalización de *te* no galego medieval en contextos en que ía precedido de -s (polo xeral unha forma verbal) e seguido dunha vogal, adoito as formas pronominais de acusativo /o, a, os, as/; isto é: *-s+te+o > s-tjo > scho*. A partir da forma contracta *cho*, seguindo o modelo de *me, te, se...*, refíxose unha nova forma pronominal *che*, que se especializou para a función do CI e que acabou triunfando nos textos galegos.

Non sucedeu o mesmo no portugués, pois malia coñecerse a forma *che* na etapa medieval en textos galego-portugueses, a distinción entre *te* / *che* acabou por perdela totalmente na actualidade. Así, o estándar actual portugués só recolle *te* tanto para o caso acusativo como para o dativo. Segundo Varela Barreiro (1997: 326-327), a liña que seguen os textos medievais portugueses é claramente contraria

á do galego: neste a forma *che* foi en aumento e consolidándose²; en portugués a proporción foi favorable ao *te*. Así e todo, os gramáticos portugueses recollen a existencia dunha forma de dativo *che* como un trazo arcaico que aínda se conserva en refráns e sintagmas; pero no plano actual, o estándar portugués só utiliza o *te*³.

Contrariamente, o sistema pronominal galego da P2 acabou consolidando e diferenciando as dúas formas: *te* para o CD e o uso reflexivo, e *che* para o CI e outras formas de dativo, como os chamados de *solidariedade* e de *interese*⁴. Este sistema diferenciador é dialectalmente hoxe o maioritario en Galicia (véxase Fernández Rei 1990: 76-77; ALGa II 1995: mapa nº 153) e foi tamén o escollido, como xa se dixo, para o galego estándar.

Pero como se pode ver no Mapa 3, tirado do ALGa II (1995: mapa nº 153), tamén existen territorios do galego onde na actualidade os seus falantes non fan esta diferenciación:

Mapa 3: Distribución de *te / che* na P2 segundo o ALGa II (mapa nº 153).

² Varela Barreiro pon en relación esta consolidación do *che* en galego coa existencia do frecuentísimo dativo de solidariedade *che*.

³ Con todo, existen variedades dialectais do portugués do norte, como en Castro Leboeiro, Chaviães, Cristóval, Melgaço, Paços e S. Gregório, onde se recolle o *che*.

⁴ Para unha descrición do chamado dativo solidariedade pode verse Álvarez Blanco (1997) ou calquera das gramáticas galegas citadas.

Por unha banda, existe unha zona triangular no occidente coruñés, que vai desde Padrón, Santiago e Arteixo cara á costa atlántica, onde a única forma pronominal da P2 para o CD e CI é o *che* (excepto nos verbos reflexivos que se usa *te*). É a zona denominada *cheísta*, onde a non diferenciación se fai a favor da forma de dativo: *Non che_(CD) vin onte na festa* e *Non che_(CI) vin o coche novo aínda*. Pola outra, no extremo suroccidental de Pontevedra (polo Baixo Miño e algún punto do Val Miñor), no extremo suroriental ourensán e xa no galego exterior das terras zamoranas de Lubián e Hermisende, e tamén en puntos do Bierzo, empregan como única forma para o acusativo e dativo a forma *te*. É a parte do galego chamada *teísta*: *Non te_(CD) levo comigo* e *Non te_(CI) pido que me leves*. Os sistemas da P2 do pronome átono do galego estándar, *cheísta* e *teísta* reflíctense na Táboa 2 seguinte:

	Galego estándar	Galego <i>cheísta</i>	Galego <i>teísta</i>
Acusativo	te	che	te
Dativo	che		
Reflexivo	te	te	

Táboa 2: Sistema pronominal átono da P2 no galego.

Os fenómenos do cheísmo e do teísmo son produto de dous feitos ben diferentes. Segundo Varela Barreiro (1997: 329), «as zonas cheístas afástanse da solución común a toda Galicia» e sinala que o cheísmo é unha solución innovadora, que se manifesta igualmente nas mesmas zonas noutros aspectos; pola súa parte, a explicación do teísmo radica en que son zonas que conservan a única forma arcaica *te* e non introduciron a forma novidosa *che*.

Pola súa parte, Dubert García e Mariño Paz (2004: 340) afirman que o cheísmo e o teísmo non poden ser vistos do mesmo xeito, pois o cheísmo sitúase nunha zona con moitos trazos conservadores; porén, indican que non se pode ser concluínte, xa que aínda fan falta estudos históricos que amosen a distribución dos usos dos pronomes *te* / *che* para confirmar esta tendencia nos dous lugares. Ademais, sinalan estes investigadores que «a aparición de *che* [...] obrigou a un reparto de funcións con *te*, o pronome átono que antes absorbía todas na P2», pero non se organizou nun único subsistema, xa que nunhas zonas o *te* funcionaba como CD reflexivo e non reflexivo e noutras só como CD reflexivo. Por tanto, o cheísmo sería un subsistema en que as funcións dos pronomes da P2 se distribuíron de diferente maneira á que

se alcanzou na maioría do territorio galego. Pola contra, está o sucedido na zona de *teísmo*, que conservaría o subsistema propio das orixes do idioma.

3. O *teísmo*

No Dicionario da Real Academia Galega (DRAG s.v. *teísmo*) defínese así:

Lingüística. Fenómeno dialectal da lingua galega que se caracteriza pola ausencia do pronome átono *che* e polo emprego da forma *te* en función de complemento indirecto ademais da súa función habitual: *No Baixo Miño pontevedrés hai falas con teísmo. O teísmo e o cheísmo.*

O termo *teísmo* tamén se pode referir nun contexto de gramática normativa ou prescritiva a casos en que un falante, sexa da zona que sexa, usa *te* cando lle correspondería *che*, na maioría dos casos por interferencia do castelán. Pero estes casos de *teísmo* non son tratados na nosa análise.

Certamente, o *teísmo* que nos estudamos é un fenómeno morfosintáctico de carácter dialectal que consiste, en contraste co sistema do galego estándar, en que o subsistema pronominal átono da P2 presenta unha única forma *te* para o dativo, acusativo e reflexivo. Isto é:

Acusativo: *Lévot_e(CD) a Vigo?*

Dativo: *Pedint_e(CI) que marchases.*

Reflexivo: *Agóchat_e(RF) na cociña.*

Este fenómeno dialectal foi delimitado por Fernández Rei (1990: 124-125 e 115) en dúas zonas. Por unha banda está a zona teísta pontevedresa, que circunscribe ao que el chama «microsubárea do Baixo Miño». Comprendería os falares dos concellos de Tomiño, Oia, O Rosal e A Guarda e estaría delimitada precisamente pola isoglosa do *teísmo*; aínda que indica que se rexistra tamén algún caso de *teísmo* nos concellos limítrofes de Baiona e Tui. Por outra banda, sinala a «área zamorana», na que inclúe as falas das Portelas e a Mezquita (Ourense), e menciona, ademais, que «coa isoglosa da distinción *te-che* / *teísmo* pódense delimitar dúas subáreas: a de Porto, coa citada distinción, e a Mezquita-Lubián, con *teísmo*».

Nun traballo inédito, Álvarez Blanco (1998: 62-66) aínda delimitou con maior precisión a extensión do *teísmo* no sur de Pontevedra. A isoglosa trazada por esta investigadora divide o concello de Tui en dúas partes: unha zona suroccidental que ten *teísmo* e unha zona nororiental que non o ten. Pódese ver no Mapa 4 seguinte, que adaptamos do Mapa 10 incluído en Álvarez Blanco (1998: 63):

Mapa 4: Teísmo / non teísmo no sur de Pontevedra (adaptado de Álvarez 1998: mapa 10).

4. Obxectivos e metodoloxía

Este estudo ten como obxectivo saber se existe teísmo no concello de Tui. En concreto, a zona elixida para investigar foron as tres parroquias lindeiras co plenamente teísta concello de Tomiño: Areas, Pexegueiro e Malvas (véxase o Mapa 5), xusto por elas pasa a isoglosa que delimita a zona teísta do Baixo Miño, da zona non teísta das outras parroquias de Tui (Randufe e Pazos de Reis)⁵. As tres parroquias investigadas viven principalmente do sector primario, agás Areas, que pola súa proximidade á capital do concello desenvolve tamén unha considerable actividade de servizos, pois nela hai un polígono empresarial e varias superficies comerciais. Do anterior derivan outros dous obxectivos da nosa investigación. Por unha parte, queremos comprobar se este fenómeno vai en aumento na zona ou se, pola contra, está en retroceso nas novas xeracións, para o cal nos serviremos dos resultados dunha enquisa propia que a seguir comentaremos. Por outra, tamén queremos coñecer que percepción ou consciencia teñen os propios falantes desta zona ante estruturas que levan o pronome átono de segunda persoa de dativo *che*: o fin último é comprobar ata que punto recoñecen, usan ou senten como propias secuencias lingüísticas que levan distintos usos de *te* e *che*. Finalmente, co noso estudo queremos contribuír a un mellor coñecemento das variantes dialectais de carácter morfosintáctico das falas tudense e baixomiñota nun aspecto coma o do teísmo sen estudar aínda en profundidade.

⁵ É unha zona de transición de dialectos e nela poden aparecer casos de teísmo esporadicamente.

Mapas 5: Parroquias de Tui; en destaque, as investigadas.

Para a obtención de datos sobre o teísmo realizamos unha enquisa de elaboración propia, dirixida e gravada pola entrevistadora, que neste caso coincide coa autora deste estudo. O que lles pedimos foi que respondesen a 15 preguntas con diferentes tipos de verbos e estruturas en que aparecían pronomes átonos da P2. Ademais, as respostas que lles proporcionamos trataban a cuestión da percepción dos falantes ante esa estrutura: é dicir, se recoñecían o enunciado presentado na súa fala, se o escoitaran algunha vez ou se nunca o escoitaran⁶.

4.1. Os informantes

Como xa adiantamos, as enquisas foron feitas a falantes das parroquias de Malvas, Pexegueiro e Areas, a zona máis occidental do concello de Tui, precisamente onde Varela Barreiro (1997) e Álvarez Blanco (1998) sitúan a isoglosa do teísmo; as tres parroquias quedan incluídas na zona teísta. Con respecto á súa selección, buscamos 2 informantes, home e muller, en igual número, de 3 franxas de idade diferentes: maiores de 60, adultos de entre 35 e 60 e menores de 35 anos. A nosa intención era ver se podemos observar algunha diferenza na conservación do trazo do teísmo en tres xeracións diferentes e observar a tendencia.

⁶ Optamos por unha enquisa escrita dirixida, por ser unha forma rápida e suficientemente fiable para obter os datos que pretendíamos; non obstante, somos conscientes de que a obtención de datos a través de gravacións de textos orais a falantes da zona sería tamén moi recomendable. Se o desbotamos foi porque o tempo que cumpre investir neste tipo de gravacións non estaría acorde co número de casos tan específicos que intentamos recoller.

Tivemos en conta tamén a variación diatópica. Así, buscamos que houbera o mesmo número de informantes de cada parroquia. Por tanto, para que fosen datos exactos, entrevistamos 6 falantes por cada parroquia: 3 homes e 3 mulleres nas tres franxas de idade nomeadas. Nas parroquias de Areas e Malvas conseguimos os perfís de falantes que procurabamos; non obstante, na parroquia de Pexegueiro non puidemos localizar falantes de idade intermedia, polo que só dispoñemos de falantes maiores (por enriba dos 65) e falantes máis novos (menores de 35). Aínda así, o factor de sexo e o criterio de lugar si que os mantivemos.

Todos os entrevistados, agás un, tiñan o galego como lingua materna e tamén como lingua habitual; con todo, destes, 2 declaran ter como habitual as dúas: galego e castelán. Os datos dos 18 falantes entrevistados poden verse no Anexo final deste traballo. A cada un deles asignóuselle un código diferente: A82, M62, P31 etc., cuxa letra inicial remite á parroquia (Area, Malvas e Pexegueiro) e o número, á idade.

4.2. A enquisa

As enquisas realizáronse na maioría dos casos na casa dos informantes⁷. Logo de pedir-lles unha información mínima sobre a súa identidade —nome, idade, sexo, lugar de nacemento e lingua materna e habitual— responderon 15 cuestións de dous tipos: nas 10 primeiras preguntamos pola aceptación ou recoñecemento como propios dos falantes de enunciados con *te* e *che*; nas outras 5 sinalamos algúns enunciados con *che* e *te* e mais coas contractas *cho* e *to*, e pedímoslles que sinalasen a súa opción preferida. Canto ós enunciados que lles presentamos, buscamos que fosen desde o punto de vista comunicativo de uso cotián entre os falantes, como por exemplo *Rompéronte as botas?* ou *O rapaz non che come nada*.

Os 15 enunciados presentan 12 verbos de esquema funcional sintáctico distinto en cada caso. Se temos en conta a súa estrutura valencial, podemos encadralos en catro grupos: bivalentes con CI (*gustar* e *doer*), trivalentes con CD e CI (*facen*, *pedir*, *dicir*, *dar*, *botar* e *perdoar*), tetravalentes con CD, CI e SPL (*cambiar*), e tres verbos (*romper*, *comer* e *ser*) construídos con dativos non argumentais —dativo posesivo, de interese e de solidariedade, respectivamente—. Reparamos tamén en que algúns dos enunciados tivesen elementos que fixesen antepoñer o pronome átono, fronte á posición non marcada posverbal, co fin de ver se a posición podería influír; por exemplo empregamos estruturas con adverbios ou negación: *Non te fixen a comida* ou *Xa che botaron as patacas?* Igualmente, tívose en conta que dous enunciados

⁷ O modelo de enquisa pode verse no anexo final.

(*Pídoto por Deus* e *Non to fago máis*) contivesen a forma pronominal contracta *to* (gal. estándar. *cho*), a fin de sabermos se a usan ou non. Xa no último apartado da enquisa, na que o entrevistado debe elixir entre dúas ou tres opcións, inserimos enunciados cos que pretendiamos obter datos sobre a aceptación como propios ou non de enunciados co verbo *ser*, sen e con dativo de solidariedade (tanto con *che* coma con *te*); un enunciado con cheísmo co verbo *cambiar*; e tamén outros que ofrecían formas coa amálgama de dativo e acusativo, *to/cho*.

A enquisa foi guiada e gravada na vivenda dos informantes; aínda así houbo 5 persoas que preferiron non ser gravadas⁸; nese caso tomamos nota por escrito de todos os aspectos e cuestións que nos indicaron, tamén sobre a súa percepción do teísmo. Alén desta incidencia, gustaríanos destacar que na parroquia de Areas dirixímonos a unha familia concreta; é dicir, os 6 membros das tres franxas de idade eran da mesma familia. Neste caso primamos a proximidade familiar que nos une a ela, pero, por outra parte, pareceunos interesante gravar a distintas xeracións dunha única familia co fin de poder tirar algunha conclusión canto á diferenza na fala dos membros dunha mesma familia. Na parroquia de Malvas os falantes foron escollidos aleatoriamente e aínda que procuramos entrevistar a familiares para analizarmos o mesmo, só nos foi posible nun caso, cunha nai e un fillo. Pola contra, na parroquia de Pexegueiro obtivemos información de dúas familias, polo que puidemos constatar as diferenzas xeracionais coma en Areas.

5. Análise dos resultados

Os datos recollidos das enquisas presentámoslos nas dúas táboas seguintes. Nelas indicamos cun signo máis (+) alí onde os falantes recoñecen como propios os enunciados con teísmo.

Na Táboa 3 ofrecemos os datos referidos á presenza de teísmo nas respostas a cuestións que contiñan enunciados nucleados por verbos bivalentes (*gustar, doer*), trivalentes (*facen, pedir, dicir, dar, botar*) e tetravalentes (*cambiar*)⁹:

⁸ Os 5 entrevistados corresponden a 2 falantes da parroquia de Malvas (home e muller), que son veciños, e a 3 membros dunha mesma familia da parroquia de Pexegueiro: 2 persoas maiores (máis de 65 anos) e o seu neto, menor de 35 anos.

⁹ Con respecto ao verbo *perdoar*, finalmente decidimos non telo en conta nos resultados xa que a alternancia entre *te* / *che* é habitual tamén noutros partes de Galicia.

Verbo Cód. do inform.	<i>Gustar</i>	<i>Doer</i>	<i>Facer</i>	<i>Pedir</i>	<i>Dicir</i>	<i>Dar</i>	<i>Botar</i>	<i>Cambiar</i>
A82	+							
A77	+		+					+
A54		+						+
A47	+	+	+					+
A23								
A19		+		+				+
M73		+	+				+	+
M62								+
M44	+	+		+	+			+
M43								+
M24		+	+	+		+		
M17								+
P75								
P74								
P72	+		+					+
P69		+	+	+				+
P31			+	+			+	+
P19								+

Táboa 3: Presenza do teísmo (+) nas parroquias tudenses analizadas en enunciados con verbos bivalentes, trivalentes e tetravalentes.

Pola súa parte, na Táboa 4 que segue reflectimos os resultados das preguntas sobre os diversos tipos de dativos (P = posesivo; S = solidariedade), así como tamén sobre a forma contracta *to*. O signo + volve indicar presenza ou coñecemento do teísmo:

Verbo Cód. do inform.	<i>Romper</i> (DP)	<i>Comer</i> (DS)	<i>Ser</i> (DS)	<i>Ser</i> (DS)	<i>Pedir(to)</i>	<i>Facer(to)</i>
A82		+	+	+		
A77	+					
A54	+					
A47	+					
A23						
A19	+				+	
M73						
M62						
M44						+
M43						
M24					+	+
M17						
P75						
P74						
P72	+					
P69						
P31		+	+	+	+	
P19						

Táboa 4: Aceptabilidade (+) do dativo posesivo e de solidariedade e da forma *to* nas parroquias tudenses analizadas.

Logo de ver os resultados das Táboas 3 e 4, debemos dicir como primeira conclusión que si hai mostras de teísmo nas parroquias de Tui que investigamos (Areas, Malvas e Pexegueiro), as máis occidentais e próximas á xa zona teísta de Tomiño. Ora ben, tamén debemos puntualizar que existe unha grande heteroxeneidade de mostras e diferentes tendencias. Por tanto, imos debullar algúns destes datos segundo os criterios de idade, sexo e parroquia. Deste xeito, poderemos

observar as diferenzas intraxeracionais, entre homes e mulleres e, finalmente, tamén a variación diatópica. Como a enquisa ía dirixida á percepción dos informantes sobre a súa fala, tamén lle dedicamos a súa sección, e outra máis ás formas pronominais contracta *to* (*te+o*) e de solidariedade.

5.1. Variación xeracional

Se observamos os datos da familia da parroquia de Areas, podemos ver como nas persoas de maior idade (máis de 65 anos) a aparición do pronome *te* (como CI) é moito menor do que na seguinte xeración. Aínda así, obsérvanse diferenzas entre os informantes. Na xeración adulta intermedia aparecen moitas máis estruturas teístas, igual que ocorre na última xeración, onde recollemos novas estruturas tales como o emprego da forma contracta *to*. Isto é, observamos como hai un progresivo aumento do teísmo que se concentra na franxa adulta (entre 35-65 anos). E ocorre o mesmo co dativo posesivo co verbo *romper*, onde a meirande parte dos resultados con teísmo son recollidos na franxa adulta (entre 35-65 anos) e na rapaza máis nova. Mais, por outro lado, co primeiro exemplo co verbo *gustar*, os dous falantes máis vellos sinalan *gústate*, ao igual ca o seu fillo A47, mentres que os outros informantes indican *gústache*. Cómpre sinalar que os dous mozos máis novos son irmáns e presentan solucións totalmente diferentes en moitos exemplos, como recollemos na Táboa 5:

A23	A19
<i>Dóen<u>che</u> as costas?</i>	<i>Doén<u>te</u> as costas?</i>
<i>A ti non <u>che</u> pedín nada</i>	<i>A ti non <u>te</u> pedín nada</i>
<i>Rompéron<u>che</u> as botas?</i>	<i>Rompéron<u>te</u> as botas?</i>
<i>Perdoe<u>iche</u> o que me fixeches...</i>	<i>Perdoe<u>ite</u> o que me fixeches...</i>
<i>Pído<u>cho</u> por Deus</i>	<i>Pído<u>to</u> por Deus</i>

Táboa 5: Diferenzas entre os irmáns A23 e A19.

Con respecto ás outras familias, na parroquia de Pexegueiro temos, por unha banda, unha familia que podemos considerar teísta e, por outra, unha familia que diferencia claramente *te* / *che*. A familia teísta, composta por P72, P69 e P31, propón

solucións como *Non te fixen a comida, porque non avisaches* ou *A ti non te pedín nada*. Ademais, observamos como P31 ofrece exemplos máis teístas do que os seus avós e mesmo innovacións, xa que, por exemplo, recoñece a secuencia con dativo de solidariedade pero cambiando o *che* polo *te*: *Éte hora de marchar*. Na outra familia, non se indica ningunha solución con *te* (excepto co verbo *perdoar*, onde aparece *perdoeite*); a pesar de seren veciños entre eles, posúen moitas diferenzas.

Finalmente, na parroquia de Malvas só temos unha mostra de familiares M44 e M24, que son nai e fillo. Observamos que os dous falantes empregan o pronome *te* en moitos exemplos como *A ti non te pido nada* e tamén a forma contracta en *Non to fago máis*. Con respecto aos outros falantes, podemos establecer dous tipos, xa que a metade deles teñen solucións teístas e a outra metade diferencian *te* / *che*.

Por conseguinte, vemos que hai unha heteroxeneidade de exemplos, existen falantes máis teístas ca outros e mesmo na mesma familia observamos como dous irmáns presentan solucións moi diferentes. Atopámonos nunha zona onde as mostras teístas varían mesmo dentro de cada falante.

5.2. Variación por sexo

Con respecto á variable de sexo, cómpre indicar primeiramente que algúns dos informantes son matrimonios, polo que seguramente se inflúan mutuamente. Ademais, o falante A47 está casado cunha muller de Tomiño, onde o teísmo é moito máis notorio. Con todo, podemos establecer que as mulleres tenden a sinalar nas súas respostas máis exemplos con teísmo con respecto aos homes, aínda que hai excepcións. O contraste entre as respostas de A82 e A77, home e muller casados, nacidos ambos en Areas e tamén residentes aí, vese na Táboa 6:

A82	A77
<i>A ti gústate<u>te</u> durmir</i>	<i>A ti gústate<u>te</u> durmir</i>
<i>Non <u>che</u> fixen a comida, porque non avisaches</i>	<i>Non <u>te</u> fixen a comida, porque non avisaches</i>
<i>Xa <u>che</u> cambia por outro</i>	<i>Xa <u>te</u> cambia por outro</i>
<i>Rompéron<u>che</u> as botas?</i>	<i>Rompéron<u>te</u> as botas?</i>

Táboa 6: Diferenzas entre o matrimonio A82 e A77.

Na segunda xeración, ao comprobarmos as respostas dos irmáns A54 e A47, vemos como A47 ten máis propostas teístas, pero isto é debido seguramente á influencia da súa muller de Tomiño. Se procuramos respostas na última xeración, os dous irmáns A23 e A19 amosan como a muller A19 é claramente teísta, respecto do seu irmán. Por outro lado, na parroquia de Pexegueiro, P72 e P69 son home e muller e vemos como teñen claramente solucións teístas, ademais cómpre engadirmos que o home é de Tomiño, aínda que leva vivindo en Tui máis de corenta anos e pode que teña solucións propias do seu concello natal. Na outra familia entrevistada de Pexegueiro ocorre o fenómeno contrario, xa que diferencian claramente *te / che*.

Pola contra, na parroquia de Malvas, observamos como os homes teñen máis tendencia ás propostas teístas, mentres que as mulleres recollen a proposta diferenciadora maioritaria no galego común. Vémolo na Táboa 7:

		<i>te</i>	<i>te / che</i>
Homes	M73	<i>Dóente as costas?</i>	
	M43		<i>Dóenche as costas?</i>
	M24	<i>Dóente as costas?</i>	
Mulleres	M62		<i>Dóenche as costas?</i>
	M44	<i>Dóente as costas?</i>	
	M17		<i>Dóenche as costas?</i>

Táboa 7: Diferenzas no teísmo entre homes e mulleres na parroquia de Malvas.

Como conclusión deste apartado, podemos dicir que existen diferenzas entre homes e mulleres, aínda que non son moi significativas. Na parroquia de Areas parece que as mulleres teñen un maior uso do teísmo, pero non sucede así na parroquia de Malvas, onde os homes son os que dan estas solucións. Con todo, son moi poucos exemplos e a metade dos informantes teñen inclinacións máis teístas do que a outra metade, mesmo atopándose dentro da mesma familia. Por outra banda, cómpre indicar que se comparamos dúas familias, coma na parroquia de Pexegueiro, coa mesma franxa de idade, os resultados son que unha delas ten máis teísmo do que a outra.

5.3. Variación por parroquia

O espazo tamén nos determina algunhas diferenzas lingüísticas locais. Os datos recollidos indícanos que na parroquia de Areas existe unha maior presenza do teísmo, tamén nos falantes máis maiores con respecto ás outras dúas parroquias. Aínda así, as diferenzas non son moi apreciáveis, pois neste caso só entrevistamos a unha única familia que, ademais, conta cunha persoa de Tomiño na casa, o que axuda a que aparezan máis mostras teístas. Así mesmo é importante sinalar que Areas é a parroquia situada máis ao sur e que limita con Portugal e Tomiño, polo que seguramente estes factores sexan determinantes para que o teísmo se manifeste.

Por outro lado, está a parroquia de Pexegueiro, situada ao norte da de Areas, onde preguntamos en dúas familias veciñas que nos deron diferentes resultados. Dunha banda, está a familia que diferenza claramente *te* / *che*, e doutra, a familia máis afín ao teísmo. Cómpre sinalar que a persoa adulta, ao nacer en Tomiño, ten familia e máis relación con este territorio, por tanto hai unha maior influencia. Podemos apreciar como o falante novo P31 é o máis innovador e reflicte moitas estruturas novidosas con respecto a seus avós.

Máis ao norte atopámonos coa parroquia de Malvas. Nela temos un 50% de persoas que teñen o fenómeno do teísmo e outro 50% que distinguen entre *te* e *che* sistematicamente. Cómpre indicar que hai dous falantes, que son nai e fillo (teístas), que se influencian. Os demais informantes son veciños que non teñen relación familiar, só de convivencia veciñal. Ora ben, non podemos entrelazar o criterio da idade con este, pois temos un falante máis maior teísta e a muller correspondente a esta idade que non o é. O mesmo sucede coas outras dúas franxas de idade.

Por conseguinte, concluímos que hai unha parroquia, Areas, que ten máis trazos teístas tamén nos informantes máis maiores. Con respecto ás outras dúas parroquias observamos que hai a metade de falantes con teísmo. Canto á perspectiva de futuro destes falantes, é dicir, ás novas xeracións, vemos como hai un aumento de fórmulas con teísmo; ademais, non só secuencias lingüísticas que teñan *te*, senón tamén novas con pronomes de solidariedade con *te* ou dativos posesivos.

5.4. Percepción dos falantes sobre o teísmo

Alén de comprobar se había teísmo nestas parroquias tudenses, a enquisa preguntaba pola percepción dos falantes sobre este fenómeno dialectal e se o recoñecían de seu. As respostas foron diversas, pero todas coinciden nun aspecto: «o teísmo é propio da zona de Tomiño e en Tui non o hai». Cando realizamos a enquisa,

se unha das estruturas que lles propuñamos con teísmo non a sinalaban como propia, preguntabamos se a escoitaran algunha vez ou se lles era familiar. Neste caso indicaban que pertencía a Tomiño maioritariamente. Tamén saíron outros lugares como O Rosal e A Guarda, e mesmo houbo un falante que sinalou que a expresión teísta que lle formulamos era portuguesa.

É interesante destacar que non identifican o teísmo coa súa fala, ben que logo, cando lles preguntamos na enquisa, vemos como aparecen estruturas teístas tanto nas persoas máis vellas coma tamén nas máis novas. Ademais, houbo algúns falantes como A54, A23 ou A19 que sinalaron que esa expresión llela escoitaran a familiares como a súa nai ou aos seus avós.

Na Táboa 8 recolleemos os resultados dalgúns falantes que manifestan que o teísmo é propio doutras zonas e non da súa fala, ben que despois, durante a enquisa, aceptan como de seu enunciados con teísmo:

Código do informante	De onde sería propio o teísmo ou a quen llo oíron, segundo o informante	Enunciados con teísmo aceptados como propios polo informante
A82	Portugal	<i>A ti gústate durmir</i>
A54	Á súa nai	<i>Rompéronte as botas?</i>
A23	Aos seus avós e a súa nai	
A19	Aos seus avós	<i>Dóente as costas?</i>
M62	Tomiño, O Rosal	<i>Perdoeite o que me fixeches...</i>
M24	Amorín (Tomiño)	<i>Pídotto por Deus</i>
M17	Ao seu mozo (tomiñés)	
P75	Tomiño	
P74	Tomiño	<i>Perdoeite o que me fixeches...</i>
P19	Tomiño	<i>Perdoeite o que me fixeches...</i>

Táboa 8: Percepción dalgúns entrevistados sobre o teísmo na súa fala.

Por outra banda, na parte da enquisa en que preguntabamos por enunciados que contiñan o pronome de dativo *che*, todos os entrevistados identificaban claramente a secuencia con *che* como unha estrutura sintáctica da súa fala. Só houbo tres informantes que sinalaron que a oración con *che* a farían con *te*. Así, P31 diría *Xa te botaron as patacas?* (un *te* dativo posesivo) e M73 indica *Xa te botaron as patacas?* e M44 propón *A ti doute o que queiras*. Aínda que estes falantes rexistran estes enunciados con *te*, tamén aceptan outros con *che*. É dicir, que case toda a totalidade dos entrevistados ten o pronome *che* como habitual e non o percibe como estraño.

Por tanto, o que sucede co pronome *te* é que temos algúns informantes que o vinculan máis a súa fala habitual, ou sexa, que son máis teístas ca outros. Porén, ningún deles desbota o pronome *che*, que consideran propio tamén da súa fala. Alén diso, á hora de realizarmos a enquisa, moitos deles argumentaban que eles sempre falaran alí deste xeito, que é algo frecuente e que non o perciben como inusual.

5.5. Coñecemento do dativo de solidariedade

As tres oracións que incluímos na entrevista como exemplos de pronome de solidariedade foron *Éche de Tomiño*, *Éche hora de marchar* e *O rapaz non che come nada*. Xa realizada a enquisa, reparamos en que no último exemplo *O rapaz non che come nada*, o valor do *che* podía ser ambiguo: nós pensámolo como dativo de solidariedade, pero recoñecemos que tamén pode ter lectura como dativo de interese. Teña unha lectura ou outra, o que máis nos interesa neste caso é a percepción que teñen deste dativo, se lles parece propio da súa fala ou non.

Na enquisa debían elixir entre tres opcións de enunciados con pronome (*che* ou *te*) ou sen el. A nosa sorpresa foi que a opción de non introducir ningún pronome é a preferida e, de feito, moitos dos falantes optarían por suprimilo ou por colocar no seu lugar un *te*. Normalmente, os informantes que podemos chamar *menos teístas* son os que teñen dativo de solidariedade, polo que se concentran sobre todo na parroquia de Pexegueiro.

Ademais, puidemos comprobar como nos homes hai unha maior presenza de estruturas do pronome de solidariedade con respecto ás respostas das mulleres. Algunhas falantes máis novas indicaron que eses exemplos son máis propios da xente adulta e que llelo escoitaran aos máis maiores.

Na Táboa 9 que segue amosamos os datos dos falantes que empregan o dativo coa forma *che* cos verbos *comer* e *ser*:

Código do informante	<i>Non che come nada</i>	<i>Éche de Tomiño</i>	<i>Éche hora de marchar</i>
A82	+	+	+
A77			
A54			
A47	+	+	+
A23	+		
A19	+		
M73			
M62	+		+
M44			
M43			
M24	+		
M17	+		
P75	+	+	+
P74	+	+	
P72	+	+	
P69	+	+	
P31			
P19	+		

Táboa 9: Coñecemento ou uso do dativo de solidariedade (+).

Polos datos, o *che* de solidariedade aparece nas persoas máis maiores, pero non en todas as secuencias. Nos demais casos, os falantes indican que non empregarían o pronome de solidariedade e que optarían polo enunciado que non presenta ningún pronome: *O rapaz non come nada*, *É de Tomiño* e *É hora de marchar*; só o falante P31 nos propón a variante do pronome con *te*; é dicir, *O rapaz non te come nada*, *Éte de Tomiño* e *Éte hora de marchar*. Isto resulta moi novidoso e interesante, xa que os seus avós indican estes enunciados con *che*.

Como puidemos constatar, a presenza de dativo de solidariedade é menor e concéntrase maioritariamente nos homes adultos (pero tamén aparece nas mulleres). Mesmo os falantes máis novos o identifican con informantes adultos e maiores, debido a que a súa aceptación é mínima. Ademais, un dos falantes propuxo un novo exemplo para o pronome de solidariedade moi innovador.

5.6. Aceptación da forma contracta *to*

Neste último apartado analizamos a percepción e uso dos entrevistados da forma contracta *to* (gal. estándar. *cho*), resultante do encontro do pronome de dativo *te* (como CI) e o de acusativo *o* (como CD). Nas parroquias estudadas só atopamos 4 falantes que elixiron enunciados coa forma con *to*; é, xa que logo, unha opción minoritaria e amais de xente nova. Os enunciados que se lles daban a elixir eran cos verbos *pedir* e *facer*. Así mesmo, é de destacar que algúns dos 4 falantes, dependendo da posición da forma contracta, prefiren a opción teísta ou cheísta. Vémosto na Táboa 10:

Código do informante	<i>Pedir(to/cho)</i>	<i>Facer(to/cho)</i>
A19	<i>Pídot<u>o</u> por Deus</i>	<i>Non <u>cho</u> fago máis</i>
M44	<i>Pido por Deus¹⁰</i>	<i>Non <u>to</u> fago máis</i>
M24	<i>Pídot<u>o</u> por Deus</i>	<i>Non <u>to</u> fago máis</i>
P31	<i>Pídot<u>o</u> por Deus</i>	<i>Non <u>cho</u> fago máis</i>

Táboa 10: Aceptación de enunciados coa forma contracta *to*.

Non recollemos ningún caso con *to* nas persoas máis maiores. Isto permítenos identificar a forma con *to* como propia dos falantes novos. Aínda que se presenta nunha falante de mediana idade, vemos como foi en aumento nas xeracións máis novas. Por outro lado, poderíamos dicir que, á vista dos resultados, a opción por enunciados con *to* pode ter tamén unha variable sintáctica relacionada coa posición que *to* ocupe con respecto ao verbo: é máis habitual cando vai posposta do que cando vai proclítica ao verbo. Como dato curioso, a falante A19 indicounos na súa entrevista que non sabía a razón, pero que ela usaría *to* se vai posposto, pero non anteposto, porque o percibe como algo estraño.

¹⁰ A falante M44 expresou que eliminaría a forma contracta.

7. Conclusións

Logo de facermos un repaso polas gramáticas galegas actuais e polos principais traballos dialectolóxicos, puidemos comprobar como existen moi poucos estudos sobre a cuestión do teísmo e, sobre todo, do teísmo en Tui. Esta foi unha das razóns que nos impulsou a realizar este traballo sobre o tema, para o cal elaboramos unha enquisa que buscaba indagar sobre a aceptación do teísmo, así como verificar a súa presenza nas parroquias tudenses de Areas, Malvas e Pexegueiro.

Os datos obtidos indícanos que hai una mestura de mostras. Aínda así, confirmamos a presenza do teísmo na zona máis occidental do concello de Tui. Os informantes non desbotan o pronome *che* nas construcións, mais acollen en moitos casos o pronome *te*; é dicir, o pronome *che* aparece constantemente e case non presenta variación, mentres que o *te* está en constante cambio. Isto indícanos que estamos nunha zona de transición, onde os propios falantes dubidan e propoñen varias solucións.

Por unha parte, determinamos que si que existe variación xeracional, pois as familias teístas aumentaron as estruturas con teísmo e mesmo forneceron novos exemplos. Non obstante, as familias e falantes que non dan mostras de teísmo, en principio, non o incorporaron. Por tanto, temos dúas liñas, unha que segue o teísmo e outra que diferencia perfectamente pola súa funcións os pronomes átonos *te* / *che*. En xeral, nos falantes máis vellos é nos que menos se dá o teísmo; o progresivo aumento vese xa na segunda xeración e na terceira tamén.

Por outra, a variable sexo, sendo tamén determinante, non o é tanto como a xeracional. Nalgunha parroquia observamos como as mulleres presentan máis estruturas con teísmo fronte aos homes (por exemplo na parroquia de Areas), en tanto que noutra rexistramos o fenómeno contrario (por exemplo, na parroquia de Malvas). A variación por sexo vai unida á variación diatópica, pois indicamos que hai unha zona teísta (Areas), fronte a outras (Pexegueiro e Malvas) que amosan a metade de falantes con teísmo e a outra metade que distinguen *te* e *che*.

O noso estudo quería indagar tamén sobre a percepción dos falantes canto á presenza do teísmo na súa fala. Puidemos comprobar que non son conscientes de que o posúen. Ningún dos falantes entrevistados sinala que nesa zona sexa habitual o teísmo; así que propoñen esas secuencias como propias doutras zonas do Baixo Miño, sobre todo de Tomiño. Seguramente, nesta zona hai unha forte presenza do teísmo, mentres que no lugar que estudamos, observamos que existe moita heteroxeneidade.

Como conclusión xeral, debemos dicir que os datos achegados nas Táboas 3 e 4 rexistran que as tres parroquias investigadas pertencen a unha zona de transición entre a zona teísta e a non teísta. Un mesmo falante ofrece varias posibilidades para realizar o mesmo enunciado. Ademais, observamos tamén como non recoñecen de seu as estruturas teístas e sitúanas nos territorios estremeiros.

Referencias bibliográficas

- ALGa II = Instituto da Lingua Galega (1995): *Atlas Lingüístico Galego. Vol. II. Morfoloxía non verbal*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Álvarez Blanco, Rosario (1997): «O complemento de solidariedade: a complicidade entre os interlocutores», en B. Fernández Salgado (ed.), *Proceedings of the 4th International Conference of Galician Studies / Actas do IV Congreso Internacional de Estudos Galegos (Universidade de Oxford, 26-28 Setembro 1994)*, vol. 1. Oxford: Center for Galician Studies, 37-53.
- Álvarez Blanco, Rosario (1998): *O pronome persoal. Morfoloxía e variación dialectal*. Departamento de Filoloxía Galega. Universidade de Santiago de Compostela. [Traballo inédito.]
- Álvarez, Rosario / Xosé Xove (2002): *Gramática galega*. Vigo: Galaxia.
- DRAG = Real Academia Galega (2012): *Diccionario da Real Academia Galega*. Dispoñible en: <<https://academia.gal/diccionario>>.
- Dubert García, Francisco / Ramón Mariño Paz (2004): «Áreas marxinais no mapa dialectal galego», en R. Álvarez / F. Fernández Rei / A. Santamarina (eds.), *A lingua galega: historia e actualidade*, vol. 4. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, 337-35.
- Fernández Rei, Francisco (1990): *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo: Xerais.
- Ferreiro, Manuel (1999): *Gramática histórica galega. Fonética e Morfosintaxe*. Santiago de Compostela: Laiovento.
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (2000): *Gramática da lingua galega: Morfosintaxe II*. Vigo: A Nosa Terra.
- NOMIG = Real Academia Galega / Instituto da Lingua Galega (2003): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Vigo: RAG / ILG.
- Varela Barreiro, Xavier (1997): «A existencia de dúas expresións clíticas de segunda persoa singular en galego», en B. Fernández Salgado (ed.), *Proceedings of the 4th International Conference of Galician Studies / Actas do IV Congreso Internacional de Estudos Galegos (Universidade de Oxford, 26-28 Setembro 1994)*, vol. 1. Oxford: Center for Galician Studies, 319-342.

Anexo

1. Datos das persoas entrevistadas

Código	Lugar de nacemento	Lugar de residencia	Idade	Lingua materna	Lingua habitual
A82	Areas	Areas	82	Gal.	Gal.
A77	Areas	Areas	77	Gal.	Gal.
A54	Areas	Areas	54	Gal.	Gal.
A47	Areas	Areas	47	Gal.	Gal.
A23	Areas	Areas	23	Gal.	Gal.
A19	Areas	Areas	19	Gal.	Gal. / Cast.
M73	Malvas	Malvas	73	Gal.	Gal.
M62	Malvas	Malvas	62	Gal.	Gal.
M44	Vigo	Malvas	44	Gal.	Gal.
M43	Malvas	Malvas	43	Gal.	Gal.
M24	Malvas	Malvas	24	Gal.	Gal.
M17	Malvas	Malvas	17	Cast.	Gal.
P75	Pexegueiro	Pexegueiro	75	Gal.	Gal.
P74	Pexegueiro	Pexegueiro	74	Gal.	Gal.
P72	Barrantes (Tomiño)	Pexegueiro	72	Gal.	Gal.
P69	Pexegueiro	Pexegueiro	69	Gal.	Gal.
P31	Pexegueiro	Pexegueiro	31	Gal.	Gal.
P19	Pexegueiro	Pexegueiro	19	Cast.	Gal. / Cast.

2. Modelo de enquisa aplicado

DATOS	
Nome do entrevistado:	
Lugar de nacemento:	
Lugar de residencia:	
Idade:	
Lingua materna:	
Lingua habitual:	
CUESTIÓN	
Responda estas preguntas segundo a similitude coa forma que emprega habitualmente:	
1.	<i>A ti gústate durmir</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
2.	<i>Dóente as costas?</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
3.	<i>Non te fixen a comida, porque non avisas</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
4.	<i>Rompéronte as botas?</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
5.	<i>A ti non te pedín nada</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
6.	<i>Xa che dixen que viñeras amodo</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
7.	<i>A ti douche o que queiras</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei
8.	<i>Xa che botaron as patacas?</i>
a)	É a variante que utilizo
b)	Só a escoito as veces
c)	Nunca a escoitei

Cumieira 4. Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega

9. *Perdoeiche o que me fixeches porque te quero*

- a) É a variante que utilizo
- b) Só a escoito as veces
- c) Nunca a escoitei

10. *O rapaz non che come nada*

- a) É a variante que utilizo
- b) Só a escoito as veces
- c) Nunca a escoitei

Elixa a opción que máis se asemelle ao que empregue:

1)

- ☐ Éche hora de marchar
- ☐ Éte hora de marchar
- ☐ É hora de marchar

2)

- ☐ Pídoto por Deus
- ☐ Pídocho por Deus

3)

- ☐ Xa te cambia por outro
- ☐ Xa che cambia por outro

4)

- ☐ É de Tomiño
- ☐ Éche de Tomiño
- ☐ Éte de Tomiño

5)

- ☐ Non to fago máis
- ☐ Non cho fago máis

Cumieira. Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega é unha publicación do Departamento de Filoloxía Galega e Latina da Universidade de Vigo que recolle traballos académicos dos novos investigadores e investigadoras no ámbito da Filoloxía Galega.

Neste vol. 4 poden lerse estudos de sociolingüística e dialectoloxía sobre o galego, de sintaxe contrastiva entre galego e romanés e sobre o discurso fotográfico en Galicia.

Universidade de Vigo